

Els vallesans als camps nazis

Núria Sala i Ventura (*IES La Vall del Tenes, Santa Eulàlia de Ronçana*)

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 171-185

171

Resum: Aquest article resumeix el treball guanyador del premi Camí Ral convocat pel Centre d'Estudis de Granollers per al curs 2015-2016. El treball pretenia conèixer quines van ser les persones del Vallès Oriental deportades als camps de concentració nazis i quins van ser els seus itineraris fins a arribar-hi, per tal de donar a conèixer uns fets poc coneguts de la història recent de la nostra comarca. Es centrava especialment en les vides dels deportats, més que no pas en els fets que els van portar a la mort, amb la voluntat de rendir-los homenatge i deixar en evidència el nul fonament d'un genocidi que va capgirar milions de vides. El treball va sistematitzar les dades existents sobre els vallesans deportats als camps nazis i, a més, va aportar noves dades que es desconeixien, entre les quals la incorporació de cinc persones a la llista de vallesans deportats. Amb posterioritat, encara hi he pogut afegir dues persones més, amb un total de 49 vallesans deportats als camps nazis.

Paraules clau: nazisme, exili, Vallès Oriental, memòria històrica.

Abstract: This article summarizes the winning essay of the Camí Ral prize organized by the Centre d'Estudis de Granollers for the academic year 2015-2016. The study aimed to find out which people were deported to Nazi concentration camps from the Vallès Oriental County and what routes they took to get there, in order to present some little known facts about the recent history of our region. It particularly focuses on the lives of the deportees, rather than on the facts that led to their deaths, with the aim of rendering them homage and revealing the unfounded genocide of millions of lives. The study systematized the existing data on the deportees to Nazi camps from the Vallès Oriental and, in addition, provided new data, including the addition of five people to the list of deportees from the county. At a later date, I was even able to add two more people, resulting in a total of 49 deportees to Nazi camps from the Vallès Oriental.

Keywords: Nazism, exile, Vallès Oriental, historical memory.

Data de recepció: agost 2016; versió definitiva: febrer 2017.

1. Introducció

Les atrocitats dutes a terme pel règim nacionalsocialista alemany durant la Segona Guerra Mundial i la misèria viscuda dins dels camps de concentració han estat objecte de llibres, exposicions i documentals, i han estat portades a la gran pantalla en nombroses ocasions. Tanmateix, va ser el fet de descobrir que aquestes barbaritats havien recaigut sobre persones, com aquell qui diu, del costat de casa, persones que havien viscut i treballat als mateixos carrers que trepitjo cada dia, i que havien quedat oblidades per la història, el que em va despertar l'interès per emprendre aquest treball de recerca.¹

Per tal d'analitzar com i per què aquests vallesans van arribar als camps de concentració, cal fer menció del context de guerra patit per Espanya i Europa des de final dels anys trenta a mitjan anys quaranta, i així poder comprendre els plantejaments historiogràfics que han fet els historiadors com ara Juan Calvo o Benito Bermejo.² Aquests plantejaments pretenen agrupar i classificar tots els itineraris que van seguir els deportats des de Catalunya i la resta de l'Estat espanyol fins als camps de concentració nazis per tal d'analitzar-ne les possibles relacions existents. Per tant, no es tracta d'aprofundir en la singularitat dels casos, sinó d'oferir-ne una visió global.

Segons aquests plantejaments de la historiografia, podem distingir dues vies d'accés als camps nazis. La primera engloba aquells deportats que van efectuar la seva entrada als camps entre el 1939 i el 1942, i la segona s'ocupa dels presos entre el 1942 i el final de la guerra. Tanmateix, tots els deportats inicien el seu itinerari amb l'exili, com a conseqüència de la seva implicació política o les conviccions ideològiques favorables a la República.

Deportats entre 1940 i 1942

El primer d'aquests grups és el més majoritari, amb gairebé un 80 % de la xifra de deportats del conjunt de l'Estat espanyol, i agrupa els qui van experimentar la mort de manera més precoç. Els qui formen aquest primer grup van arribar a França amb l'exili de la Guerra Civil espanyola, mig any abans de l'esclat de la Segona Guerra Mundial, que es va produir el setembre de 1939. Inicialment, van entrar als camps de refugiats o d'internament, com ara el d'Argelers, preparats per a catalans i republicans espanyols que

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 171-185

¹ Aquest treball va guanyar el premi Camí Ral de treballs de recerca de batxillerat, convocat pel Centre d'Estudis de Granollers per al curs 2015-2016. Iniciat durant el 3r curs d'ESO, fou presentat a l'Institut La Vall del Tenes (Santa Eulàlia de Ronçana) el mes d'octubre de 2015 en el marc del 2n curs de Batxillerat en llengua francesa (BatxiBac, doble titulació batxiller - baccalauréat), sota la tutoria del professor Francesc Martí. Es pot consultar a l'hemeroteca Josep Móra de Granollers (Arxiu Comarcal del Vallès Oriental) i a la Biblioteca de l'Associació Cultural de Granollers.

² JUAN M. CALVO (2011); B. BERMEJO, S. CHECA (2006).

fugien en retirada del franquisme. Tanmateix, la seva arribada no va ser ben rebuda pel conjunt de l'opinió pública francesa, on hi havia sectors que van reaccionar amb hostilitat i d'altres amb solidaritat. No obstant això, un cop iniciada la Guerra Mundial, les autoritats franceses van pensar que aquest grup d'homes podria ser-los útil per reforçar el país. Així, gran part dels exiliats es va afiliar en unitats especials al servei de l'exèrcit francès, les Companyies de Treballadors Estrangers (CTE). Eren l'opció perfecta per substituir la manca de mà d'obra francesa, que era al front. En les CTE els estrangers eren obligats a treballar com a mà d'obra barata en la construcció de grans infraestructures.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 171-185

Al maig i juny de 1940, les tropes alemanyes del Tercer Reich van vèncer les tropes franceses i van fer un gran nombre de presoners, entre els quals es trobaven milers de republicans, especialment els membres de les CTE. Aquestes persones van ser conduïdes, en un primer moment als camps de presoners de guerra alemanys, els *stalags*, situats per tots els territoris dominats per l'exèrcit del Tercer Reich. El tracte dels deportats era en aquell moment el de «presoners de guerra», pel seu passat de combatents per la República, segons el que s'havia acordat en els tractats internacionals signats per Alemanya, fet que els permetia encara de mantenir correspondència —evidentment vigilada— amb familiars.

Els mesos següents tots els deportats espanyols van ser separats de la resta i enviats al camp de concentració de Mauthausen —a l'actual Àustria— on el destí els deparava un futur cruel. Van romandre als camps, majoritàriament, des d'agost de 1940 fins a finals de 1941. L'entrada al camp va trasbalsar les vides d'aquests homes, que van passar a tenir unes condicions de vida precàries. A Mauthausen els deportats republicans, distingits de la resta de presos amb un triangle blau cosit al pit, es van veure obligats a realitzar treballs físics esgotadors, exposats a les condicions climàtiques i amb instruments inadequats al clima de la regió, sobretot a l'hivern, quan s'arribava a temperatures molt baixes. El menjar era molt reduït i no cobria el mínim necessari per a la seva subsistència. Les condicions higièniques també eren tan precàries que facilitaven la propagació d'epidèmies. Els malalts i lesionats no tenien pràcticament cap atenció, i queien en un estat d'extrema debilitat. La mort els sobrevenia en qüestió de dies, potser causada per malaltia o accelerada per l'assassinat mitjançant diversos mètodes.

La mort s'havia convertit en una realitat quotidiana als camps, i tingué els seus punts més elevats en el període final de 1941. El principal escenari d'eliminació de republicans fou el camp de concentració de Gusen, annex a Mauthausen i situat a cinc quilòmetres del camp. Allà van ser traslladats molts dels catalans que havien anat a parar a Mauthausen des de l'agost de 1940. I en van ser exterminats dos terços del total.

Aquest nombre tan elevat de víctimes mortals fa difícil de marcar un límit clar entre l'eliminació directa dels presoners i la mort per esgotament o malaltia. Els mateixos responsables d'aquest sistema van definir el règim de vida habitual com a «esgotament pel treball» o «extermi pel treball». Al mateix temps, també practicaven l'assassinat per la via ràpida, amb mètodes com les injeccions letals o diverses formes de violència física.

No seria pas una exageració parlar d'extermi dels republicans catalans a Mauthausen durant el període de 1940 a 1942. Els que van sobreviure a aquest període van arribar a conèixer una situació diferent. Les prioritats dels alemanys havien experimentat canvis i les necessitats de producció d'armament eren cada vegada més importants. Mauthausen s'havia convertit en el camp pioner en la producció d'armes, des dels seus camps annexos, i es va passar a prioritzar l'explotació laboral per damunt de la pràctica d'assassinats. I malgrat les dures condicions de vida, que van continuar presents, va disminuir significativament la mortalitat en aquest grup.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 171-185

Deportats entre 1942 i 1945

L'altre grup, de naturalesa més dispersa, està format per les persones deportades als camps a partir del 1942. L'any 1940 suposa la fi de l'enviament de republicans des dels *stalags* fins als camps de concentració. Tanmateix, hi ha altres catalans que comencen a ser enviats a diferents centres d'internament alemanys. Aquest grup de persones també arribarà als camps nazis, però el seu punt de partida i el seu itinerari no són els mateixos.

Els catalans deportats en aquest segon període no van ser capturats com a presoners de guerra per les tropes alemanyes, ni van passar pels *stalags*. Altrament, es trobaven ja a França exiliats i es van comprometre amb la resistència al règim nazi, fent activitats de boicot a l'ocupació alemanya. Aleshores serien capturats per les forces alemanyes o bé per la policia francesa sota les ordres de Vichy i després d'un primer internament en territori francès, arribarien als camps de concentració.

Després de la seva detenció, podem distingir dos altres col·lectius segons el seu destí: un primer grup format per aquells que van ser deportats a l'organització Todt,³ on eren sotmesos a dures condicions de treball, efectuant nombrosos projectes de construcció d'àmbit civil o militar per als interessos

³ Formació paramilitar de l'Alemanya nacionalsocialista, creada el 1938 per utilitzar la mà d'obra dels aturats amb finalitats econòmiques i estratègiques. Sota la direcció de Fritz Todt, i dirigida per l'arquitecte del Reich Albert Speer després de la mort de Todt el 1941, va emprendre nombroses tasques de fortificació en els territoris ocupats, així com treballs d'infraestructura a l'avantguarda dels fronts, especialment a Polònia i a la Rússia soviètica. El 1944, l'organització Todt estava formada per més de 2 milions de treballadors, la gran majoria dels quals estrangers (presoners, deportats o reclutats a la força).

del govern alemany; i un segon grup format per ciutadans que, després de ser fets presoners, van ser deportats directament als camps de concentració. Els llocs de destinació d'aquests deportats són diversos. La seva aflluència a Mauthausen va continuar, però també en altres camps, com ara Dachau, Buchenwald i Neuengamme, on també van anar a parar vallesans. La divisió va ser encara més gran si hi comptem els múltiples camps annexos (comandos) que depenien de cada un dels camps principals ja esmentats.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 171-185

2. Anàlisi dels itineraris i metodologia

Tenint en compte aquesta aproximació global de la historiografia, en el meu treball he procedit a analitzar el recorregut seguit pels deportats del Vallès Oriental, amb les seves vivències pròpies i les particularitats dels seus casos, en la mesura del possible.

La recerca té com a punt de partida el llibre de la periodista i escriptora Montserrat Roig,⁴ on figura una llista amb el nom de diversos vallesans que van trobar la mort als camps. Aquesta llista ha estat corregida, completada i ampliada gràcies als arxius de l'Amical de Mauthausen, el treball específic de la periodista Anna Ballbona sobre els vallesans a Mauthausen,⁵ i la consulta de monografies locals, amb treballs de recerca específics sobre deportats, de Caldes de Montbui,⁶ Santa Maria de Palautordera,⁷ la Llagosta,⁸ Mollet del Vallès,⁹ Montornès del Vallès,¹⁰ Sant Celoni,¹¹ o treballs especialitzats com ara el volum *Història i memòria al Vallès Oriental*, coordinat per Joan Garriga.¹² En aquests casos, en què les víctimes de la deportació ja havien estat entrevistades i tractades per altres autors amb treballs acurats i rigorosos ja publicats, l'objectiu del treball ha estat simplement aplegar la informació, i focalitzar l'esforç en altres deportats, la història dels quals no s'havia investigat mai.

⁴ M. ROIG (1995).

⁵ ANNA BALLBONA, «Vallesans a l'infern de Mauthausen», *El 9 Nou*, 5-5-2005, p. 28.

⁶ M. BARCELÓ *et al.* (2008); X. SERRA i BLANCAFORT *et al.* (2005).

⁷ M. GARRIGA i PAITUVÍ (2014).

⁸ M. A. SUÁREZ i GONZÁLEZ (2011).

⁹ M. A. SUÁREZ i GONZÁLEZ (2000); E. BARRACHINA (2001); L. FORTUNY CAPDEVILA (2011).

¹⁰ A. GONZÁLEZ i VILALTA (2007).

¹¹ J. M. ABRIL (2016).

¹² J. GARRIGA i ANDREU, coord. (2010).

Per tal d'indagar en les biografies d'aquestes persones, ha estat necessari consultar diversos arxius i hemeroteques, entre els quals l'Arxiu Comarcal del Vallès Oriental, l'Arxiu de l'Amical Mauthausen, els arxius municipals de la Garriga, Granollers, la Llagosta, amb especial incidència en l'apartat de premsa digital, i també alguns arxius de fora de Catalunya, com ara l'Archivo Municipal de Hellín (Albacete), el Centro Documental de la Memoria Histórica – Archivo de Salamanca, o els arxius dels diversos camps de concentració. I, per descomptat, he intentat localitzar i entrevistar els familiars de les persones deportades, donada la impossibilitat de parlar directament amb els deportats, morts o bé als camps, o bé per la seva edat avançada. Aquesta ha estat una de les tasques més complexes, per la dificultat de contactar-hi. Tot i així, he pogut recollir els testimonis de Ventura Ballús, Josep Estrada i Roger Berbel, Katy Colonge i Alfred Codina, Dolors Pont, Teresa Arboix i Pere Pi Cabanes.¹³

Durant el procés de treball els dubtes de terminologia han estat constants, així com l'àmbit territorial sobre el qual calia treballar. Pel que fa al terme *deportat*, he seguit el criteri de l'Amical Mauthausen, que considera deportades les persones que van ser presoneres sota el control de l'exèrcit alemany del Tercer Reich, ja fos en els camps de concentració i/o extermini pròpiament dits o bé com a treballadors en l'organització Todt. Com a vallesans, en aquest treball he tingut en compte tant les persones nascudes a la comarca, com també aquelles que sabem que hi van viure durant un període concret. D'altra banda, pel que fa als límits territorials del Vallès Oriental, que han variat al llarg del procés d'elaboració del treball, amb la creació de la comarca del Moianès, he seguit el criteri d'incloure els 43 municipis que formaven part del Vallès Oriental en el moment d'iniciar el treball.

3. Anàlisi de les dades

De la informació obtinguda pels mitjans explicats anteriorment, es dedueixen les següents dades. Els deportats del Vallès Oriental que he pogut documentar són un total de 49. Tots són homes. No hi apareix cap dona. El municipi de la comarca amb un nombre més alt de deportats als camps nazis és Caldes de Montbui (12), que representa una quarta part del total. És un cas excepcional, tenint present que es tractava d'una petita ciutat al començament de la Guerra Civil (5.082 habitants el 1936). A continuació segueixen Granollers (6), Mollet del Vallès (5) i Sant Celoni (5), els municipis més grans de la comarca en aquells moments, i Paret del Vallès, Montornès del Vallès i Sant Feliu de Codines, amb 3 deportats cadascun. La localitat

¹³ Vaig tenir la sort de poder entrevistar el senyor Pere Pi Cabanes abans de la seva mort l'abril de 2016. El seu nom sortia referenciat en el llibre de M. Vilanova sobre els deportats espanyols a Mauthausen (2014), però tot i haver viscut la guerra i l'exili als camps de refugiats de la Catalunya del Nord, ell no va ser deportat.

de procedència dels deportats vallesans es pot veure a la taula 1. Si mirem estrictament el seu lloc de naixement, els resultats no varien gaire (taula 2). La gran majoria dels deportats (80 %) van néixer al Vallès Oriental, mentre que 5 persones van néixer en altres municipis catalans i 4 persones havien nascut en altres punts de la Península.

Taula 1. Localitat de procedència dels deportats vallesans

Municipi	Nombre	%
Caldes de Montbui	12	24,49
Canovelles	2	4,08
Castellterçol	2	4,08
La Garriga	2	4,08
Granera	1	2,04
Granollers	6	12,24
La Llagosta	1	2,04
Mollet del Vallès	5	10,20
Montornès del Vallès	3	6,12
Montseny	1	2,04
Parets del Vallès	3	6,12
La Roca del Vallès	1	2,04
Sant Celoni	5	10,20
Sant Esteve de Palautordera	1	2,04
Sant Feliu de Codines	3	6,12
Vallgorguina	1	2,04
Total	49	100,00

Font: elaboració pròpia.

Taula 2. Lloc de naixement dels deportats vallesans

Lloc de naixement	Nombre	%
Caldes de Montbui	7	
Canovelles	2	
Castellterçol	2	
Granera	1	
Granollers	5	
Mollet del Vallès	4	
Montornès del Vallès	3	
Montseny	1	
Parets del Vallès	2	
La Roca del Vallès	1	
Sant Celoni	5	
Sant Esteve de Palautordera	1	
Sant Feliu de Codines	2	
Sant Fost de Campsentelles	1	
Tagamanent	1	
Vallgorguina	1	
Vallès Oriental	39	79,59
Resta de Catalunya	6	12,24
Resta de l'Estat espanyol	4	8,16
Total	49	100,00

Font: elaboració pròpia.

Hi ha altres característiques que tenen relació amb la seva afiliació política, professió o familiars, que podrien ser rellevants. Per exemple, sembla determinant l'ofici com un dels elements que van tenir més importància per a les persones que van sobreviure als camps. En aquest treball no tenim informació de tots ells, de manera que els resultats no són prou significatius per incloure'ls-hi.

Pel que fa a l'edat d'entrada als camps, disposem de dades d'un total de 46 deportats (taula 3). La majoria (52 %) tenien entre 30 i 40 anys (l'edat mitjana en el moment d'entrar al camp de concentració era 34 anys), i un nombre molt elevat eren joves de 20 a 29 anys (35 %). Més grans de 40 anys foren només un 13 % del total. Cal tenir present que aquestes persones ja eren a l'exili almenys dos anys abans d'entrar als camps de concentració nazis.

Tal com va succeir amb la majoria de republicans catalans i espanyols, el destí de la gran majoria dels deportats vallesans fou Mauthausen i el camp

Taula 3. Edat dels deportats vallesans

Edat a l'entrada al camp de concentració	Nombre de deportats	%
Menys de 20 anys	0	0,00
Entre 20 i 29 anys	16	34,78
Entre 30 i 39 anys	24	52,17
Entre 40 i 49 anys	3	6,52
Entre 50 i 59 anys	2	4,35
Més de 59 anys	1	2,17
Total (*)	46	100,00

(*) Sobre dades disponibles. En tres casos no sabem l'edat.

Font: elaboració pròpia.

Taula 4. Camps de concentració on van estar internats els deportats vallesans

Camp de concentració	Nombre de deportats (*)	Nombre que hi moren	Nombre de supervivents
Mauthausen	40	3	7
Gusen	31	27	1
Hartheim	2	2	0
Buchenwald	2	1	1
Dachau	2	1	1
Neuengamme	1	1	0
Bochum	1	1	0
Total	79	36	10

(*) Diversos deportats varen passar per més d'un camp.

Font: elaboració pròpia.

d'extermini annex de Gusen (taula 4). En conjunt, dels 49 deportats vallesans, tres quartes parts (36) van morir als camps de concentració i només 13 (3 Org. Todt) van sobreviure. D'aquests, la majoria van ser alliberats al final de la Segona Guerra Mundial, mentre que només 2 van aconseguir evadir-se (taula 5). La majoria dels deportats (29) van estar als camps de concentració menys d'un any; 4 deportats van estar-hi entre un i dos anys; 3 entre 2 i 3 anys; 1 entre 3 i 4 anys, i 7 van estar-hi més de 4 anys. El que va estar-hi menys temps fou Francesc Mompert i León, que va morir a 20 anys, només 2 dies després d'entrar-hi. Al contrari, els que van estar-hi més temps són els que van sobreviure (taula 6).

Taula 5. Supervivents vallesans de la deportació als camps nazis

Nom	Camp de concentració o de treball	Causa
Felip Codina i Codina	Buchenwald	Alliberat
Martí Corominas i Bernadas	Org. Todt	Alliberat
Josep Dalmau i Rovelló	Mauthausen	Alliberat
Josep Ferrer i Espelt	Mauthausen / Gusen	Alliberat
Josep Franch i Clapers	Org. Todt	Evadit
Teodor Fau i Fusalba	Mauthausen / Gusen	Alliberat
Màrius Gallemí i Bartrés	Org. Todt	s.d.
Pere Giner i Castany	Mauthausen	Alliberat
Joan Grau i Ferràs	Mauthausen	Alliberat
Josep Jané i Cervera	Mauthausen / Gusen	Alliberat
Josep Rosés i Badia	Mauthausen	Alliberat
Joan Serra i Monrabà	Mauthausen	Alliberat
Josep Sors i Canet	Dachau	Evadit

Font: elaboració pròpia.

Taula 6. Temps d'estada dels deportats vallesans als camps nazis

Nom	Dies d'estada als camps	Edat a l'entrada al camp de concentració
Pere Giner i Castany	1.604	28
Josep Ferrer i Espelt	1.561	35
Josep Jané i Cervera	1.561	28
Teodor Fau i Fusalba	1.561	31
Joan Serra i Monrabà	1.559	39
Josep Rosés i Badia	1.559	27
Joan Grau i Ferràs	1.489	30
Josep Dalmau i Rovelló	1.233	26
Marcel Ramos i Comas	756	33
Martí Corominas i Bernadas	736	37
Antoni López i Tarragona	466	30
Enric Comellas i Tapia	447	42
Joan Molins i Maynou	410	29
Joan Tura i Ros	410	28
Pere Cuyàs i Niubó	378	35
Joan Clivillers i Joan	353	31
Isidre Malla i Carreras	353	28

Taula 6. Temps d'estada dels deportats vallesans als camps nazis (continuació)

Nom	Dies d'estada als camps	Edat a l'entrada al camp de concentració
Ramon Sariol i Castellà	339	38
Joan Deu i Casanovas	299	26
Josep Maria Catafau i Rabadà	299	26
Josep Pont i Antigas	286	37
Pasqual Gimeno i Cervera	281	50
Obdulí Garcia i Navarro	271	38
Alexandre Folch i Gómez	267	30
Ricard López i López	266	20
Josep Pahissa i Bruguera	260	59
Projecte Fornis i Ninou	255	33
Francesc Abelló i Gràcia	248	37
Manuel Sans i Tortera	246	26
Jaume Illa i Pujades	242	36
Àngel Brunet i López	239	29
Felip Codina i Codina	238	29
Artur Masjuan i Reverter	236	37
Pere Xicota i Àlvarez	227	35
Josep Manuel i Blaví	203	61
Artur Triquell Font	188	38
Pere Expósito i Masnou	180	40
Martí Soler i Berlet	132	46
Josep Viñallonga i Plana	122	39
Armand Pueyo i Jornet	111	34
Vicenç Bach i Vilà	108	34
Joan Clos i Pujades	99	33
Marià Clivillers i Joan	53	38
Miquel Jané i Bauras	44	21
Francesc Mompert i León	2	20
Josep Franch i Clapers	s.d.	s.d.
Màrius Gallemí i Bartrés	s.d.	s.d.
Antoni Jané i Jané	s.d.	s.d.
Josep Sors i Canet	s.d.	29
Mitjana	495	34

Font: elaboració pròpia.

4. Conclusions

Aquest treball ha sistematitzat les dades existents sobre els vallesans deportats als camps nazis i, a més, ha aportat noves dades de persones deportades que es desconeixien. Durant l'elaboració del treball de recerca, la llista de vallesans deportats es va ampliar amb les següents persones: Francesc Abelló i Gràcia (Granollers), Màrius Gallemí i Bartrés (la Roca del Vallès), Obdulí Garcia i Navarro (la Garriga), Josep Jané i Cervera (Caldes de Montbui) i Antoni López i Tarragona (Mollet del Vallès). Amb posterioritat a l'elaboració

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 171-185

del treball, he pogut incorporar dues persones més a la llista: Josep Franch i Clapers (Castellterçol) i Antoni Jané i Jané (Sant Feliu de Codines).

Un dels aspectes més gratificants del treball ha estat la possibilitat de notificar quin havia estat el destí d'alguna persona deportada als seus familiars, que no en tenien coneixement des de la seva desaparició. Més enllà de l'anàlisi quantitativa de les dades disponibles sobre els deportats, l'objectiu principal del treball era explicar les seves experiències personals, ja fos abans d'entrar als camps, o després, aquells que varen poder sobreviure. Efectivament, no coneixem cap aspecte concret sobre les vivències i la mort dels vallesans a dins dels camps —més enllà del que ens han pogut explicar els seus descendents— però en termes oficials, encara sabem menys de les seves vides. Dels qui hem pogut recollir informació, en canvi, sabem que explicaven molt bé la societat dels pobles del Vallès del moment, amb les seves inquietuds culturals, polítiques i familiars. L'extensió d'aquest article, però, no permet el tractament individualitzat, posant en relleu el valor personal d'aquestes experiències, motiu real de la recerca.

El treball també pretenia analitzar la tasca de recuperació de la memòria que s'ha fet sobre la deportació als camps de concentració nazis al Vallès Oriental. Com a trets generals podem dir que el gruix més important de la feina ha estat duta a terme per Amical de Mauthausen, amb la iniciativa i l'esforç dels familiars. També cal destacar l'esforç d'historiadors, arxivers i periodistes a títol particular. El punt que deixa més a desitjar és la tasca de les institucions, ja que pocs municipis han invertit esforços en aquest àmbit. Mollet del Vallès n'és una excepció, amb un monument a la deportació. També cal ressaltar els esforços fets des dels instituts de secundària, com a Santa Perpètua, on es va donar a l'IES el nom de Rovira-Forns, en homenatge a Josep Rovira i Projecte Forns, morts als camps de concentració, o l'IES Baix Montseny, de Sant Celoni, fomentant la memòria de la deportació entre els seus alumnes.

Com és habitual en la recerca històrica, encara queden molts fronts oberts: determinar l'origen dels deportats procedents de Sanaüja,¹⁴ seguir amb la identificació de familiars de deportats, l'accés a més documentació de caràcter privat i la difusió del treball per altres poblacions.

¹⁴ A més d'Àngel Brunet i López, tinc constància de dos altres deportats (Salvador Grau i Biblià, Jaume Mas i Viladella), que consten procedents de «Canovelles - Sanaüja» en la base de dades de deportats del llibre de Bermejo i Checa (2006). No els he inclòs en el treball perquè no tinc cap constància de la seva vinculació amb Canovelles, a diferència d'Àngel Brunet, el qual consta com a canovellenc en el llibre de JAUME DANTÍ *et al.* (2008). Cal tenir en compte que Sanaüja, que és una població de la comarca de la Segarra, també dona nom a una barriada de Canovelles, formada originalment per famílies procedents d'aquesta població segarrena.

Referències

ABRIL, JOSEP MARIA (2016): *Sant Celoni, 1931-1945. República, Guerra Civil i postguerra* (treball en preparació).

BARCELÓ, MARTA; CANYAMERES, MONTSERRAT; DÉMARET, JEAN MARIE; RICART, MÒNICA; VELA, AURORA; VILLANUEVA, JOAN (2008): *Caldes de Montbui 1936-1939. Entre la il·lusió i el dol*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

BARRACHINA, ESTER (2001): «M3622: Joan Molins Maynou, la història d'un català a Mauthausen», *Notes*, 16, p. 69-80.

BERMEJO, BENITO; CHECA, SANDRA (2006): *Libro Memorial. Españoles deportados a los campos nazis (1940-1945)*, Madrid, Ministerio de Cultura.

CALVO, JUAN MANUEL (2011): *Itinerarios e identidades. Republicanos aragoneses deportados a los campos nazis*, Zaragoza, Gobierno de Aragón.

DANTÍ, JAUME *et al.* (2008): *Canovelles: de poble a ciutat, 1008-2008*, Canovelles, Ajuntament de Canovelles.

FORTUNY CAPDEVILA, LAIA (2011): *Les víctimes de la Guerra Civil a Mollet del Vallès*, Premi Argó 2010, Universitat Autònoma de Barcelona.

GARRIGA I ANDREU, JOAN (coord.) (2010): *Història i memòria al Vallès Oriental*, Granollers, Edicions El 9 Nou.

GARRIGA I PAITUVÍ, MONTSERRAT (2014): *Ponts trencats. Disset testimonis d'exili i emigració*, Santa Eulàlia de Ronçana, Editorial Gent i Terra.

GONZALEZ I VILALTA, ARNAU (2007): *Montornès del Vallès (1931-1945). De la il·lusió democràtica al primer franquisme*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

ROIG, MONTSERRAT (1995): *Els catalans als camps nazis*, Barcelona, Edicions 62 (vuitena edició).

SERRA I BLANCAFORT, XAVIER *et al.* (2005): *Calderinitis crònica*, Caldes de Montbui, Creus Cal·lígraf.

SUÁREZ I GONZÁLEZ, MARIA ÀNGELS (2000): *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*, Mollet del Vallès, Centre d'Estudis Molletans.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
21 (2017), 171-185

SUÁREZ I GONZÁLEZ, MARIA ÀNGELS (2011): «La Llagosta durant la Guerra Civil»,
Notes, 26, p. 67-87.

VILANOVA, MERCEDES (2014): *Mauthausen, después; voces de los españoles deportados*, Madrid, Ediciones Cátedra.

Annex: Deportats vallesans als camps de concentració nazis

184

	Nom	Data naixement	Data entrada	Edat entrada	Data sortida / mort	Dies estada	Edat sortida / mort
1	Francesc Abelló i Gràcia	17/02/1903	25/01/1941	37	30/09/1941	248	38
2	Vicenç Bach i Vilà	10/10/1906	21/03/1941	34	07/07/1941	108	34
3	Àngel Brunet i López	15/01/1912	07/04/1941	29	02/12/1941	239	29
4	Josep Maria Catafau i Rabada	07/09/1914	27/01/1941	26	22/11/1941	299	27
5	Joan Clivillers i Joan	07/09/1909	13/12/1940	31	01/12/1941	353	32
6	Marià Clivillers i Joan	20/01/1902	13/12/1940	38	04/02/1941	53	39
7	Joan Clos i Pujades	24/10/1907	25/01/1941	33	04/05/1941	99	33
8	Felip Codina i Codina	16/05/1915	16/08/1944	29	11/04/1945	238	30
9	Enric Comellas i Tapias	07/11/1900	19/01/1944	43	10/04/1945	447	44
10	Martí Corominas i Bernadas	26/04/1904	12/05/1941	37	18/05/1943	736	39
11	Pere Cuyàs i Niubó	25/05/1905	13/12/1940	35	26/12/1941	378	36
12	Josep Dalmau i Rovelló	19/08/1915	19/12/1941	26	05/05/1945	1233	29
13	Joan Deu i Casanovas	27/06/1914	27/01/1941	26	22/11/1941	299	27
14	Pere Expósito i Masnou	29/06/1900	13/12/1940	40	11/06/1941	180	41
15	Teodor Fau i Fusalba	18/08/1909	25/01/1941	31	05/05/1945	1561	36
16	Josep Ferrer i Espelt	17/03/1905	25/01/1941	35	05/05/1945	1561	40
17	Alexandre Folch i Gómez	06/08/1910	25/01/1941	30	19/10/1941	267	31
18	Projecte Forns i Ninou	07/08/1907	25/01/1941	33	07/10/1941	255	34
19	Josep Franch i Clapers	23/05/1915	s.d.	s.d.	s.d.	s.d.	s.d.
20	Màrius Gallemí i Bartres	07/06/1904	s.d.	s.d.	s.d.	s.d.	s.d.
21	Obduli Garcia i Navarro	07/04/1902	13/12/1940	38	10/09/1941	271	39
22	Pasqual Gimeno i Cervera	29/04/1890	25/01/1941	50	02/11/1941	281	51
23	Pere Giner i Castany	27/06/1912	13/12/1940	28	05/05/1945	1604	32
24	Joan Grau i Ferràs	12/01/1911	07/04/1941	30	05/05/1945	1489	34
25	Jaume Illa i Pujades	20/11/1904	27/01/1941	36	26/09/1941	242	36
26	Miquel Jané i Bauras	17/04/1920	20/10/1941	21	03/12/1941	44	21
27	Josep Jané i Cervera	15/09/1912	25/01/1941	28	05/05/1945	1561	33
28	Antoni Jané i Jané	s.d.	s.d.	s.d.	16/12/1944	s.d.	s.d.
29	Ricard López i López	12/05/1921	19/12/1941	20	11/09/1942	266	21
30	Antoni López i Tarragona	21/02/1910	06/08/1940	30	15/11/1941	466	31
31	Isidre Malla i Carreras	09/05/1912	27/01/1941	28	15/01/1942	353	29
32	Josep Manuel i Blaví	07/02/1879	13/12/1940	61	04/07/1941	203	62
33	Artur Masjuan i Reverter	22/01/1904	29/03/1941	37	20/11/1941	236	37
34	Joan Molins i Maynou	03/05/1911	08/09/1940	29	23/10/1941	410	30
35	Francesc Mompert i León	21/11/1923	24/05/1944	20	26/05/1944	2	20
36	Josep Pahissa i Bruguera	11/11/1880	09/08/1940	59	26/04/1941	260	60
37	Josep Pont i Antigas	18/11/1903	25/01/1941	37	07/11/1941	286	37
38	Armand Pueyo i Jornet	22/06/1906	25/01/1941	34	16/05/1941	111	34
39	Marcel Ramos i Comas	15/03/1910	07/04/1941	31	03/05/1943	756	33
40	Josep Rosés i Badia	18/03/1913	27/01/1941	27	05/05/1945	1559	32
41	Manuel Sans i Tortera	20/10/1914	07/04/1941	26	09/12/1941	246	27
42	Ramon Sariol i Castellà	06/07/1902	27/01/1941	38	01/01/1942	339	39
43	Joan Serra i Monrabà	22/02/1901	27/01/1941	39	05/05/1945	1559	44
44	Martí Soler i Berlet	13/03/1895	22/07/1941	46	01/12/1941	132	46
45	Josep Sors i Canet (*)	03/10/1914	-	-	25/08/1944	-	29
46	Artur Triquell Font	03/07/1903	19/12/1941	38	25/06/1942	188	38
47	Joan Tura i Ros	03/05/1912	08/09/1940	28	23/10/1941	410	29
48	Josep Viñallonga i Plana	29/03/1905	08/08/1944	39	08/12/1944	122	39
49	Pere Xicota i Álvarez	24/04/1905	27/01/1941	35	11/09/1941	227	36

(*) Segons l'Amical de Mauthausen, Josep Sors va escapar-se durant el trasllat cap al camp de concentració de Dachau.

Font: elaboració pròpia.

SALA VENTURA, Núria (2017)

«Els vallesans als camps nazis»

Ponències: revista del Centre d'Estudis de Granollers. # 21 / Centre d'Estudis de Granollers (Associació Cultural de Granollers) / Arxiu Municipal

Població de procedència	Camp de concentració o de treball	Mor als camps	Sobreviu
Barcelona / Granollers	Mauthausen / Gusen / Hartheim	X	
Mollet del Vallès	Mauthausen / Gusen	X	
Canovelles - Sanaüja	Mauthausen / Gusen	X	
Caldes de Montbui	Mauthausen / Gusen	X	
Montornès del Vallès	Mauthausen / Gusen	X	
Montornès del Vallès	Mauthausen / Gusen	X	
Sant Esteve de Palautordera	Mauthausen / Gusen	X	
Tagamanent / La Garriga	Buchenwald		X
Granera	Buchenwald	X	
Canovelles	Org. Todt		X
Mollet del Vallès	Mauthausen / Gusen	X	
Sant Celoni	Mauthausen		X
Caldes de Montbui	Mauthausen / Gusen	X	
Montseny	Mauthausen / Gusen	X	
Parets del Vallès	Mauthausen		X
Caldes de Montbui	Mauthausen / Gusen		X
Vistabella del Maestrat / Caldes de Montbui	Mauthausen / Gusen	X	
Santa Perpètua de Mogoda / Parets del Vallès	Mauthausen / Gusen	X	
Castellterçol	Org. Todt		X
La Roca del Vallès	Org. Todt		X
Hellín (Múrcia) / La Garriga	Mauthausen / Gusen	X	
Barcelona / Caldes de Montbui	Mauthausen / Gusen	X	
Granollers	Mauthausen		X
Sant Feliu de Codines	Mauthausen		X
Vallgorquina	Mauthausen / Gusen / Hartheim	X	
Granollers	Mauthausen / Gusen	X	
Caldes de Montbui	Mauthausen / Gusen		X
Sant Feliu de Codines	Dachau	X	
Beleigan (Lugo) / Caldes de Montbui	Mauthausen	X	
Lucar (Almeria) / Mollet del Vallès	Mauthausen / Gusen	X	
Caldes de Montbui	Mauthausen / Gusen	X	
Caldes de Montbui	Mauthausen / Gusen	X	
Granollers	Mauthausen / Gusen	X	
Mollet del Vallès	Mauthausen / Gusen	X	
Granollers	Neuengamme	X	
Sant Celoni	Mauthausen / Gusen	X	
Granollers / Hostalets de Balenyà	Mauthausen / Gusen	X	
Vilanova i la Geltrú / Caldes de Montbui	Mauthausen / Gusen	X	
Caldes de Montbui	Mauthausen	X	
Sant Celoni	Mauthausen		X
Sant Feliu de Codines	Mauthausen / Gusen	X	
Sant Fost de Campsentelles / La Llagosta	Mauthausen / Gusen	X	
Sant Celoni	Mauthausen		X
Sant Celoni	Mauthausen / Gusen	X	
Castellterçol	Dachau		X
Maials (Segrià) / Caldes de Montbui	Mauthausen	X	
Mollet del Vallès	Mauthausen / Gusen	X	
Montornès del Vallès	Bochum	X	
Parets del Vallès	Mauthausen / Gusen	X	